

TOM STOPPARD:

Drámák

„Elvisszük önöket egy másik világba, ahol találnak intrikát és illúziót, bohócokat is, ha úgy tetszik, gyilkosokat – szolgálhatunk kísértetekkel és csatákkal, kard-ki-kard hősökkel, gazemberekkel, meggyötört szerelmesekkel – lendületes tirádákkal, törrel és törbe csalással, esetleg mindkettővel, de még mennyire [...] Nem sokba kerül, ha nézik, és nem sokkal többbe, ha belejátszanak a cselekménybe, ha ilyen a guszthusuk, és ha már ilyen idők járnak” – kínálja mesterségét a színész Rosencrantz-nak. Tom Stoppard darabjai ennél még sokrétebbek, sőt az intellektualizáló, filozofikus hang, a tragédia, az abszurd és a nevetés együttes jellegzetességük. Hogyan is tudna figyelni a színházi közönség tízperces erkölcsfilozófiai és Isten létéről szóló fejtegetésekre, ha a figurában nem volna komikus, ha a szavak nem szüntelenül szójátékokká állnának össze, ahogyan például a *Salto Mortale* című darabban?

Az írónak, aki a valahai Csehszlovákiában született, majd Szingapúr és India után került Nagy-Britanniába, hét drámáját tartalmazza az Európa Kiadó gyűjteménye, köztük a jól ismert, nagy sikerű *Rosencrantz és Guildenstern halott* című darabbal, valamint az *Árkádiával*, amely valószínűleg ismertségben a *Ros és Guil* mellé, ha nem elé kerül majd.

A Stoppard-darabok népszerűségének titka valószínűleg abban rejlik, hogy bár mélyen intellektuálisak, és cselekményük csöppet sem mondható fordulatosnak, feszült atmoszférájukkal hihetetlenül le tudják kötni a nézőt vagy olvasót. Észrevétlen működik ez a hatás, hiszen attól, hogy két fickó földobál egy pénzdarabot, és az kilencvenvalhányszor fej lesz, vagy attól, hogy egy asszony lelő egy akrobatát, majd a hálószobaajtóra akasztja, miközben filozófus férje Istent és az eltűnt kísérleti nyulát keresi, még nem fogjuk a szánkat rágcsálni az izgalomtól. Bár tagadhatatlan, hogy a szerző eme helyzetek komikumát sem hagyja kiaknázatlanul. Viszont a figurák közben állandóan önnön helyzetükön morfondíroznak és monologizálnak, meg tirádáznak, mintha kívülről néznék a velük történeteket – vagy mintha a néző kerülne a darabba –, és különböző nyelvjátékokból beszelve és azokat keverve a szójátékokat sem vetik meg. E komoly játékoság a darabok fő jellemzője.

Ha egyik-másik darab „történetét” próbálom összeszedni, akkor legokosabb, ha Upor László kitűnő utószavából idézek, hiszen ezzel már ő is próbálkozott, természetesen maga is tudva, hogy rövid leírásaival csak a darabok hangulatát remélheti visszaadni, ám ez sem kevés. A *Travesztiák* című drámát így foglalja össze: „Egy angol követségi tanácsos valaha kölcsönadott egy nadrá-

got James Joyce-nak Zürichben, s ötven évvel később képtelen visszaemlékezni, vajon azt kell-e jobban sajnálnia, hogy nem győzedelmeskedett a művészet lényegéről Joyce-szal és Tristan Tzarával folytatott ádáz vitákban, vagy azt, hogy nem tartotta vissza Lenint, amikor az vonatra szállt, hogy forradalmat robbantson ki Oroszországban.” Persze egyesek hajlamosak lehetnek a Shakespeare *Hamlet*jét megidéző *Ros és Guil* és a *Travesztiák* hallatán valamiféle posztmodern szütyögésre gyanakodni, de meg kell nyugtatnom őket, hogy szütyögésről egyáltalán nincs szó (ami meg a posztmodernről illeti, ez így önmagában úgysem jelent semmit). A darabok mindegyike ütős, és épp annyira tragédia is, mint komédia. Kivétel talán *Az igazi bulldog hadnagy* és a *Magritte után*. Ezek könyvedebb egyfelvonásosok, és ilyen nem is árt a válogatásba.

MANDA BORBÁLA

(Európa Kiadó, Budapest, 2002, 654 oldal, 2700 Ft)

VLADIMIR NABOKOV:

Sebastian Knight valódi élete

Az orosz származású amerikai író első angol nyelvű regényének címe éppoly cseles, mint néhány szereplő-

je. Míg az utóbbiak fő feladata abból áll, hogy a detektívtörténetek hagyományainak megfelelően minél jobban félrevezessék az elhunyt féltestvére életét kutató elbeszélőt, a cím a keresés végső sikerét ígéri, izgalmas részleteket egy romantikus író-zseni különös figurájáról, alkotói és szerelmi titkairól – egyszóval a valódi történetet. Nabokov ismerői számára azonban alighanem már az első oldalaktól világos, hogy Knight alakja örökre homályban fog maradni. Akárcsak a híres *Lolita*ban, ezúttal sem az elbeszélés tünékeny tárgya a lényeg, hanem az elbeszélői jelenlét s annak minden összetevője: az összetéveszthetetlen stílus, a nyelvi lelemény, a humor és az ábrázoló erő. A valódi történet helyett kapunk tehát egy *valódi* történetet, melynek szépsége több szempontból is kötődik a szöveg önleplezően és nyilvánvalóan megtévesztő jellegéhez. A két féltestvér viszonyára ugyanis igaz mindaz, ami az izgalmas nyomozás egyik kulcsfigurájának és annak gyakran emlegetett barátnőjének kapcsolatát jellemzi: miközben az egyik a másikról beszél, valójában önmagáról szól. A *Sebastian Knight valódi élete* önéletrajzi ihletésű, az igazi szerző nem kevésbé kalandos életének részleteiből építkező regény.

Nem véletlenül folyik például a nyomozás egy féltestvér után. Sebastian Knight alakjában egyebek között az író nagyvilágban szétszó-